

Andorkó Imre*: A kisajátítás helye új magánjogi kódexünkben

Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi (XI. évfolyam) 1–2. szám (2014. június 30.)

1. Nyitó gondolatok

A kisajátítás a magyar jogtudomány egy viszonylag elhanyagolt jogintézménye. Ennek egyik valószínűsíthető oka, hogy a kisajátítás magyar (és kelet-közép-európai) közelmúltbeli története nem túl dicső. *Petrik Ferenc* kisajátításra vonatkozó megjegyzése találó: „*a toll nem ... oly ékes, hogy büszkélkedésre méltó lenne.*”[1] Ugyan a kisajátítás eredeti rendeltetése kifejezetten nemes, a közérdek érvényesítése, ám Magyarországon és a térségben a XX. század több időszakában az állampolgárok tulajdontól való módszeres, önkényes megfosztásának eszközévé, az államosításra vonatkozó jogszabályok egyik „kisegítő” jogintézményévé korcsosult, ezért a jogtudósok sem szívesen foglalkoztak vele behatóan.

A kisajátítás viszonylagos mellőzöttsége azzal is indokolható, hogy igazán egyik jogág tudományos művelői sem érezhetik magukénak. A kisajátítást a nemzetközi jognak, az alkotmányjognak, a közigazgatási jognak és a polgári jognak is tárgyalnia illik, ám egyik jogterület szempontjai sem szoríthatják ki teljesen a többit, ily módon a mindegyikhez kötődő kisajátítás kissé hontalanná, gyökértelessé válhat. Az azonban vitathatatlan, hogy a kisajátítás (jogági hovatartozásával kapcsolatos vitáktól függetlenül) mindenképpen kapcsolódik a polgári joghoz. A polgári jogi szakirodalom a kisajátítást egyrészt az ingatlanok tulajdonjogának *eredeti szerzőismódként*, másrészt a tulajdonjog *közjogi korlátjaként* tárgyalja.

Jelen munkámban megvizsgálom, hogy a kisajátítás hogyan helyezhető el a polgári jog rendszerében, valamint bemutatom, hogy az elhúzódt magánjogi kodifikáció során keletkezett szakmai anyagok, illetve maga az új Polgári Törvénykönyv hogyan viszonyul e jogintézményhez. Választott vizsgálati szempontom arra is kitűnő lehetőséget nyújt, hogy értékeljem a kisajátításra vonatkozó, új Ptk.-ban megjelent törvényi rendelkezéseket.

2. A kisajátítás a polgári jog rendszerében

Polgári jogi tradícióinknak megfelelően először a kisajátítás *eredeti szerzőismódként* történő felfogásának lehetőségét vizsgálom meg részletesebben. Röviden bemutatom a szerzőismódk csoportosításának hagyományait, e témakörben a jogtudomány mai állását, majd megkísérlem elhelyezni a kisajátítást a szerzőismódk rendszerében.

2.1. A szerzőismódk eredeti vagy származékos jellegéről röviden

2.1.1. A szerzőismódk csoportosításának hagyománya

A tulajdonszerzés-módk csoportosításának hagyománya már a *római jogban* megjelent. A szerzőismódk között több szempont szerint tettek különbséget, amelyek közül a legfontosabb, hogy a tulajdonszerzés a *ius civile*[2] vagy a *ius gentium* (ill. *ius naturale*)[3] szerinti.[4] További – bár az előzőnél jóval kisebb jelentőségű – csoportosítási módnak tekinthetjük azt, hogy *különös* vagy *egyetemes* jogutódlásról van szó, azaz a tulajdonszerző csak egyes dolgokat, vagy több dolgot, egy egész vagyontömeget egyszerre, a maga összességében szerez meg. A pandektisták munkálták ki azt a különbségtételt, hogy a tulajdonszerzés – *kétoldalú* – jogügyletekkel vagy egyéb – *egyoldalú* – tényekkel valósul meg.[5] Szintén római jogi eredetű csoportosítási szempont, hogy a tulajdonszerzéshez szükség van-e valamilyen jogcímre vagy sem. A ma általánosan használt eredeti – származékos felosztás *nem* római eredetű, ám a római jogra nézve is alapvető jelentőségű. Eredeti szerzőismódról (*acquisitio originaria*) akkor beszélünk, amikor más jogától függetlenül keletkezik új tulajdonjog (pl.: az elbirtoklás és a foglalás esetén),

származékosról (*acquisitio derivativa*) pedig akkor, amikor a tulajdonjog mástól származik, azaz a tulajdon jogutódlás címén kerül a tulajdont szerzőhöz, például a *traditio*, a *mancipatio* és az *in iure cessio* esetében.[6]

Az eredeti és a származékos szerzőmódok megkülönböztetése a 19. században vált egyeduralmukodóvá. Szintén ebben a korszakban terjedt el az ingók és az ingatlanok szerzőmódjainak külön-külön történő tárgyalása.[7] A tulajdonszerzés minősítése igen nagy jelentőséggel bír a dolgon fennálló, harmadik személyeket megillető jogokhoz való viszony szempontjából. A szakirodalom szerint ugyanis az eredeti szerzőmódoknál a tulajdonszerző oldalán új, addig nem létezett tulajdonjog keletkezik, azaz – fő szabály szerint – az ő „új” tulajdonát nem korlátozzák a dolgon már fennálló jogok. Származékos tulajdonszerzésnél viszont a tulajdonjogot megszerző tulajdonjoga a jogelődjétől származik, tehát jogszerzése – a *nemo plus iuris* elve alapján – attól függ, hogy jogelődje tulajdonos volt-e vagy sem. A tulajdonszerző a tulajdonjogot annak terheivel együtt szerzi meg, így származékos tulajdonszerzésnél a harmadik személyeket megillető jogok továbbra is fennmaradnak.

Az eredeti és a származékos szerzőmódok elhatárolása terén a magyar magánjogi irodalom is rendkívül gazdag hagyományokkal rendelkezik, ám az ezzel kapcsolatos vélemények meglehetősen heterogének. A XX. század eleji magyar polgári jogtudomány kiemelkedő alakja, *Kolosváry Bálint* az eredeti és a származékos szerzőmódok közötti különbséget abban látta, hogy míg az eredetiekénél „*a jogi hatást előidéző jogi tény más személy jogától független, eddig még nem létezett jogot teremt*”, addig a származékosaknál „*a jogszerzés ténye csak mások jogától feltételezeten, tehát már fennálló és létező jogokat kapcsol át más alanyhoz.*”[8]Vagyis az eredeti szerzőmódoknál a tulajdonjog keletkezését előidéző jogi tény önállóan és egymagában, mások tulajdonától függetlenül létesít személy és dolog közötti kapcsolatot.[9] *Kolosváry Bálint* szerint az eredeti tulajdonszerzéseknél nem is „*szerzésről*”, inkább tulajdon „*keletkezéséről*” beszélhetünk.[10] Ezért csak az uratlan dolog elsajátítását, a kincsletet és a gyümölcselválasztást tekintette eredeti szerzőmódnak, a kisajátítást nem is tárgyalta a szerzőmódok között.

Világhy Miklós az eredeti tulajdonszerzés-módok jellemzőit úgy foglalja össze, hogy „*azok nem alapszanak a dologra nézve korábban fennállott tulajdonjogon*”, míg a származékosaknál „*a valakire nézve újonnan keletkezett tulajdonjog egy a dolgon már korábban fennálló tulajdonjogon – rendszerint az új tulajdonostól különböző, más személy tulajdonjogán – alapszik, abból származik.*”[11] *Világhy Miklós* a kisajátítást már az ingatlanok tulajdonjogának eredeti szerzőmódjai közé sorolta.[12]

Sárándi Imre az eredeti és a származékos tulajdonszerzés közötti különbséget úgy írta le, hogy az eredetiekénél a tulajdonszerzés „*másnak a dolgon esetleg fennálló jogától függetlenül történik, míg a származékos módon szerző más jogára támaszkodva szerz tulajdonjogot,*”[13]tehát az eredeti szerzőmóddal történő tulajdonszerzéseknél a szerző tulajdonjoga független a dolgon korábban fennállott tulajdonjogtól.

2.1.2. A szerzőmódok csoportosítása néhány európai ország jogtudományában

A szerzőmódok eredeti és származékos jelleg szerinti csoportosítása nem magyar specifikum, hiszen a legtöbb európai ország polgári jogtudománya használja ezt a különbségtételt.[14] Az *osztrák* polgári jogban a tulajdonszerzési módok kategorizálásánál több szempontot vesznek figyelembe. Megkülönböztetnek közvetlen és közvetett, egyoldalú és kétoldalú, illetve eredeti és származékos szerzőmódokat. Ezek közül az „eredeti – származékos” különbségtételt tekintik a legfontosabbnak. A származékos szerzőmód lényegét akként foglalják össze, hogy azoknál a dolog tulajdonjoga az egyik tulajdonosról a másikra törvény alapján száll át, tehát az addigi tulajdonos a dolgon fennálló tulajdont másik személyre ruházza át.[15] Származékos tulajdonszerzésről azokban az esetekben beszélhetünk az *osztrák* jogban, amikor a tulajdonos valamely tulajdon-átruházási ügylet alapján a dolgot

átadja. A valódi tulajdonosok tulajdon-átruházó ügyletével azonos értékű, amikor egy harmadik személy, jóllehet saját nevében, ám a jogosult engedélyével, felhatalmazásával rendelkezik egy idegen dologról.[16] Származékos szerzőmódoknál a tulajdonjog terhei és hiányosságai is átszállnak a tulajdonszerzőre. Ha a jogelőd nem rendelkezett tulajdonnal, a jogutód sem lesz tulajdonos.[17] Eredeti szerzőmódnak tekintik ezzel szemben azt az esetkört, amikor az új tulajdonos tulajdonjoga nem az előd jogából származik, tehát az osztrák polgári jog szerinti „közvetlen” szerzőmódoknál és a jóhiszemű tulajdonszerzésnél. (Ez utóbbi kategória a magyar jogban a „nem tulajdonostól való tulajdonszerzés” esetkörének feleltethető meg.)[18] Az eredeti szerzőmódnál tehát a tulajdonszerző oldalán egy teljesen új tulajdonjog keletkezik, ugyanakkor az addigi jogosult elveszíti tulajdonjogát.[19] Így a tulajdonjogot terhelő korábbi korlátozások is eltűnnek.[20] Az eredeti szerzőmódokhoz sorolják az elsajátítást (*Aneignung*, ABGB 381 § S 1), a találást (*Fund*, ABGB 391/1 §), a kincsletet (*Schatzfund*, ABGB 398 § S 1) és a növedéket (*Zuwachs*, ABGB 404 §).

A szerzőmódok eredeti illetve származékos jelleg szerinti csoportosítása a német polgári jogban is megjelenik. Emellett azonban igen jelentős, sőt talán még fontosabb az a különbségtétel, hogy a tulajdonszerzés jogügyleten, hatósági aktuson vagy törvényen alapszik. Az eredeti és származékos szerzőmódok között találhatunk jogügyleten, hatósági aktuson és törvényen alapuló szerzőmódokat egyaránt. Származékos szerzőmódról akkor beszélünk, amikor a tulajdonosi pozíció levezethető egy jogelődtől. Ennek alapesete a BGB 929 §-a szerinti, jogosultak közötti, jogügylet alapján történő átruházás.[21] Ezzel szemben eredetinek tekintik a szerzőmódot, ha a tulajdon átszállása nem a jogelőd jogi helyzetétől függ. Az eredeti szerzőmódok alapesete az egyoldalú, jogügyleten alapuló, gazdátlan javak (ingatlanok) BGB 928 § 2 bekezdés szerinti[22] elsajátítása.[23] *Jan Wilhelm* szerint a BGB 958 § 1 bekezdése szerinti gazdátlan (ingó) javak elsajátítása inkább reálaktus. A *Wolfgang Brehm – Christian Berger* szerzőpáros szerint a joggyakorlatban igenis jelentőséggel bír az, hogy valaki jogutódlással egy már meglévő tulajdonjogot szerez meg, vagy egy új tulajdonjog keletkezik.[24] Ugyanis ha egy dolgot a BGB 929 § és 932 § szerint nem jogosulttól szereznek meg,[25] a korábbi jogosult tulajdonjoga átszáll, ezért a terhek fennmaradnak, kivéve, ha a jóhiszeműség a szerzés tehermentességére is kiterjed a BGB 936 § alapján.

A szerzőmódok eredeti – származékos jelleg szerinti csoportosításával az olasz polgári jogban is találkozhatunk.[26] Az olasz polgári törvénykönyv, a Codice Civile az eredeti szerzőmódokat (*acquisto a titolo originario*) általában a 3. könyvében tartalmazza. Ide sorolható a gazdátlan javak elsajátítása (*occupazione*, C.c. 923. cikk), a találás (*invenzione*, C.c. 929. cikk), a dolgoknak és ingatlanoknak összekapcsolása (*accessione*, C.c. 934. ff cikk), a dologegyesülés (*unione e commissione*, C.c. 939. cikk), a feldolgozás (*specificazione*, C.c. 940. cikk), a termékek, termények és a szaporulat elsajátítása (*separazione dei frutti*, C.c. 821. cikk 1 bek.), az elbirtoklás (*usucapione*, C.c. 1159-1167. cikk), valamint az ingó dolgokon, nem tulajdonostól való jóhiszemű tulajdonszerzés (*acquisto a non domino*, C.c. 1153. cikk). A gyakorlati és a gazdasági életben azonban a származékos szerzőmódoknak (*acquisto a titolo derivativo*) van a legnagyobb jelentősége, ide tulajdonképpen az átruházás és az öröklés eseteit sorolják.[27]

Az eredeti-származékos különbségtétellel azonban nem csupán a kontinentális jogrendszerekben találkozhatunk, azt az angol jogtudomány is ismeri, bár ez a csoportosítás nem meghatározó. Igaz, ott jelentéstartalma részben különbözik a kontinentális jelentéstől, hiszen a tulajdoni érdekek keletkezéséről/átruházásáról kell beszélni és nem csak dolgok tulajdonjogának keletkezéséről/átruházásáról.[28] A származékos tulajdonszerzésnél (*derivative acquisition*) a szerző az előző tulajdonostól szerzi meg a tulajdonjogot, tehát az átruházásra az előző tulajdonos akaratából kerül sor. Ugyanakkor vannak olyan érdekek, amelyeket nem lehet levezetni más személyek tulajdonjogából (*original acquisition*).

2.1.3. A szerzőismókok csoportosítása a kortárs magyar polgári jogtudományban

A szerzőismókok eredeti-származékos jelleg szerinti csoportosítása a kortárs magyar szakirodalomban is megjelenik, azonban a szerzők munkáiban jelentős eltérések tapasztalhatók. *Menyhárd Attila* szerint a származékos és az eredeti szerzőismókok közötti különbségtétel alapja, hogy „a jogszerzés ténye mások jogától feltételezetten (származékos szerzőismókok) vagy arra tekintet nélkül, attól függetlenül (eredeti szerzőismókok) alkalmas arra, hogy jogokat más alanyhoz rendeljen.”[29]

Lenkovics Barnabás szerint „ha az új jogosult tulajdona az előző tulajdonjogon alapszik, abból származik, akkor származékos szerzőismókról beszélünk. Ha a dolgon a szerzőkor nem állt fenn tulajdon, vagy ha fennállt is, de a szerző tulajdonjoga nem abból származik, hanem arra tekintet nélkül keletkezik, akkor eredeti tulajdonszerzésről beszélünk.”[30]

Az eredeti és a származékos tulajdonszerzés definíciói ugyan hasonlóságot mutatnak, ám az egyes Ptk.-ban szereplő szerzőismókok felsorolásánál nem alakult ki konszenzus a két – a témakörben talán alapműnek számító – kortárs munka[31] szerzője, *Lenkovics Barnabás* és *Menyhárd Attila* koncepciójában. *Menyhárd Attila* – *Lenkovics Barnabással* ellentétben – a termékek, a termények és a szaporulat elsajátítását (Ptk. 125. §) és a vadak, a halak (és más hasznos vízi állatok) tulajdonjogának megszerzését (Ptk. 128. §), a ráépítést (Ptk. 137. §) és a feldolgozást (Ptk. 133. §) – ez utóbbit csak részben – eredeti tulajdonszerzésnek tekinti. *Lenkovics Barnabás* pedig – *Menyhárd Attilával* ellentétben – a növedéket (Ptk. 126. §) és a beépítést (Ptk. 136. §) taglalja a származékos tulajdonszerzések között. *Menyhárd Attila* a tulajdonszerzési mókok áttekintésénél a kisajátítást nem sorolta ugyan az eredeti szerzőismókok közé, ugyanakkor tankönyve kisajátításról írt részében kifejti, hogy az polgári jogi szempontból a tulajdonjog egyik eredeti szerzőismókjá.[32]

Menyhárd Attila azon álláspontja, hogy a kisajátítást nem említi kifejezetten a tulajdonszerzésről szóló fejezetében, több szempontból is védhető. Az 1959-es Ptk.-ban a kisajátítás nem a Harmadik Rész I. cím alatt, a Tulajdonjog megszerzéséről szóló XI. fejezetben, hanem a Harmadik Rész III. cím alatt, az Állami tulajdonjogról szóló XIV. fejezetben szerepel. A jogintézmény korábbi Ptk.-beli elhelyezése indokoltnak tekinthető, ugyanis a kisajátítás 2007 előtt még valóban – kizárólag – állami tulajdonszerzést jelentett. (A 2007-es kisajátítási kódex hatályba lépése óta ez a helyzet már alapvetően megváltozott.) Ugyanakkor az 1959-es Ptk. XI. fejezete sem tartalmazta valamennyi tulajdonszerzési módot, hanem csak a „közös, minden tulajdoni formánál előforduló eseteket.”[33] Sőt *Lenkovics Barnabás* tanulmányában arra hívta fel a figyelmet, hogy a magyar polgári jog anyaga nem feleltethető meg a Ptk.-nak, hanem a Ptk.-n kívüli polgári jogi és komplex (közjogi és magánjogi) külön törvényekből (és jogszabályokból) áll, ez pedig a tulajdonszerzés eseteire is igaz. Tehát külön törvények is tartalmaznak szerzőismókokat, különösen a köztulajdon, az egyes közdolgok joga területén.[34]

Amint bemutattam, az eredeti és származékos megkülönböztetés tekintélyes történeti hagyományokkal rendelkezik, és a kontinentális jogrendszerek polgári jogtudománya általában használja. A magyar szerzők is igen nagy jelentőséget tulajdonítanak a szerzőismókok eredeti vagy származékos jellegének, annak ellenére, hogy a kategorizálás nem minden szerzőismókok vonatkozásában egyértelmű. Az eredeti-származékos felosztás kitüntetett jelentőségét elvileg a dolgon fennálló, harmadik személyeket megillető jogok – tulajdonszerzés ellenére való – további fennmaradása adja. A kategorizálással kapcsolatban megfogalmazott elvárások azonban helyenként talán túlzónak vagy túlzottnak bizonyulnak, ahogy azt a kisajátítás mint szerzőismókok vizsgálata során hamarosan bemutatom.

Az eredeti és származékos szerzőismókokra vonatkozó sokféle definíció lényegét *Lenkovics Barnabás* és *Menyhárd Attila* nyomán úgy lehetne megragadni, hogy származékos szerzőismókoknál a tulajdon mások korábbi tulajdonából származik,

az *eredetiéknél* viszont új tulajdonjog jön létre, tehát a dologon vagy nem állt fenn korábban tulajdon, vagy ha fenn is állt, az új tulajdonjog nem abból ered, hanem attól függetlenül, rá tekintet nélkül keletkezik. Éppen ezért a származékos szerzőmódokat a „*nemo plus iuris*” elve uralja, azoknál jogelődről és jogutódról beszélhetünk, ellentétben az eredeti szerzőmódokkal, amelyeknél a „jogutódlás” elvileg kizárt.[35]

2.2. Kisajátítás mint szerzőmód

A kisajátítás a hazai dologi jog kiemelkedő szakértőinek egybehangzó véleménye szerint eredeti tulajdonszerzésnek tekintendő. Azonban a kisajátítás fenti értelemben vett „eredeti szerzőmód-jellege” csak bizonyos körülmények között érvényesül.

A kisajátítás a tulajdonjog megszűnését eredményezi az érintett tulajdonosra nézve, ugyanakkor eredeti tulajdonszerzési mód a kisajátítás folytán tulajdont szerző oldalán. Fontos kihangsúlyoznunk, hogy kisajátítással csak ingatlanok tulajdonjoga szerzhető meg. Ahogy a kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény[36] 8. § (1) bekezdése is fogalmaz, „*a kisajátítási határozat jogerőre emelkedésével – e törvény eltérő rendelkezése hiányában – az ingatlan tulajdonjogának tehermentes megszerzésére kerül sor.*” A kisajátítás mint szerzőmód vizsgálata során először azt kell feltárnunk, hogy a kisajátítást elrendelő határozat hogyan érinti az ingatlanra vonatkozó, harmadik személyeket megillető jogokat és az ingatlanra bejegyzett tényeket.

A Kstv. 8. § (2) bekezdése szerint a kisajátítási határozatban rendelkezni kell az ingatlanra vonatkozóan más személyt megillető jogokról, és az ingatlanra feljegyzett tényekről. A Kstv. szerint az ingatlanon fennálló, harmadik személyeket illető jogok és az ingatlanra bejegyzett tények sorsa attól függően alakul, hogy a kártalanítás *pénzbeli* vagy *csereingatlannal* történik.

2.2.1. Pénzbeli kártalanítás esetén

Pénzbeli kártalanítás esetén a kisajátított ingatlanra vonatkozóan más személyeket megillető jogok és a feljegyzett tények fő szabály szerint megszűnnek.[37] Azonban ezek alól vannak kivételek:

- A telki szolgálat, továbbá a jogszabályon alapuló szolgálat, vezetékjog és más használati jog, egyéb tulajdoni korlátozás, valamint a bérleti jog csak abban az esetben szűnik meg, ha a kisajátítás célja más módon nem valósítható meg, vagy ha a jogosult a megszüntetéshez hozzájárult [Kstv. 8. § (6) bekezdés].
- Ha a kisajátított ingatlanon jelzálogjog állt fenn, a tulajdonos és a zálogjogosult eltérő megállapodásának hiányában a pénzbeli kártalanítás – a jelzálogjoggal biztosított követelés erejéig – a zálogjog tárgyaként a kisajátított ingatlan helyébe lép és a kártalanítás ezen hányadát bírósági letétbe kell helyezni. [Kstv. 8. § (4) bekezdés].

Tehát ha az ingatlanért a kártalanítást a kisajátított ingatlan korábbi tulajdonosa pénzben kapta, akkor az ingatlanon fennálló telki szolgálat, jogszabályon alapuló szolgálat, vezetékjog és más használati jog, továbbá egyéb korlátozás, valamint a bérleti jog fennmaradását a kisajátítás fő szabály szerint nem érinti, csak akkor, ha a kisajátítás célja más módon nem valósítható meg, vagy ha a jogosult a megszüntetéshez hozzájárult. Ezek alapján a teljes egészében pénzbeli kártalanítás esetén a kisajátítás mint szerzőmód eredeti jellege – az említett korlátozott dologi jogok tekintetében – kérdéses volna, mivel a tulajdonszerzés ténye nem érinti a jogosultnak az ingatlanon korábban fennállott jogát. Ha viszont a kisajátítás célja a fenti jogok megszüntetése nélkül nem valósítható meg, vagy a jogosult a megszüntetéshez hozzájárult, a kisajátítás eredeti szerzőmód-jelleget ölt.

A zálogjogok tekintetében viszont – pénzbeli kártalanítás esetén – a kisajátítás egyértelműen eredeti szerzőmódnak tekinthető, hiszen a kisajátítással tulajdont szerző – a zálogjog jellegét figyelembe véve természetesen – az ingatlan tulajdonjogát tehermentesen szerzi meg, mivel a

zálogjog tárgya a kártalanítási összeg lesz, a zálogjog mintegy „átszáll” a kártalanítási összegre. Ez azonban a kisajátítás eredeti szerzőmód-jellegét nem befolyásolja.

2.2.2. Csereingatlanl történő kártalanítás esetén

Ha a kártalanítás – részben vagy egészben – csereingatlanl történik, akkor a kisajátított ingatlanra vonatkozó jogok – fő szabály szerint – átszállnak a csereingatlanra. Ez alól is vannak azonban kivételek, azaz a csereingatlanra nem szállnak át a következő jogok:

- A telki szolgáalom, továbbá a jogszabályon alapuló szolgáalom, vezetékjog és más használati jog, egyéb tulajdoni korlátozás, valamint a bérleti jog [Kstv. 8. § (7) bekezdés].
- A bérleti, a haszonbérleti, a haszonélvezeti jogot és a használat jogát csak a jogosult kérelmére kell a csereingatlanra átvinni. A lakásra és a nem lakás céljára szolgáló helyiségre vonatkozó bérleti jog viszont a csereingatlanra nem vihető át [Kstv. 8. § (8) bekezdés].

Ha a kártalanítás – részben vagy egészben – csereingatlanl történik, akkor a kisajátított ingatlanra vonatkozó jogok – fő szabály szerint – átszállnak a csereingatlanra, a kisajátítással tulajdont szerző a kisajátított ingatlan tehermentes tulajdonjogát szerzi meg, ami a szerzőmód eredeti jellegét erősíténé.

Vizsont több kivétellel is találkozhatunk. A telki szolgáalom, a jogszabályon alapuló szolgáalom, a vezetékjog és más használati jogok, az egyéb tulajdoni korlátozások, valamint a bérleti jog nem szállnak át a csereingatlanra, tehát a felsorolt jogok tekintetében a kisajátítást származékos jellegű tulajdonszerzésnek kell tekintenünk. Ebben az esetben is alkalmaznunk kell azonban azt a szabályt, hogy ha a kisajátítás célja más módon nem valósítható meg, vagy ha a jogosult a megszüntetéshez hozzájárult, a kisajátított ingatlanl terhelő, harmadik személyeket megillető fenti jogok is megszűnnek.

A kisajátított ingatlanon fennálló, harmadik személyeket illető legtöbb korlátolt dologi jog sorsa (és így a kisajátítás eredeti vagy származékos jellege) elsősorban attól függ, hogy annak fenntartása a kisajátítás célját megghiúsítja vagy sem. Ha a kisajátítási cél eléréséhez, azaz a kisajátítással szolgált közérdekű cél megvalósításához nincs feltétlenül szükség a harmadik személyeket megillető, Kstv.-ben meghatározott jogok megszüntetésére, akkor a kisajátítás – a fő szabálytól eltérően, ezen jogok tekintetében – származékos jellegű, a jogok változatlanul fennmaradnak. Természetesen a származékos jelleg csak ezen törvényben taxatív felsorolt jogok vonatkozásában állapítható meg, azonban ezek gyakorlati jelentősége számottevő. Álláspontom szerint az ingatlanon fennálló, harmadik személyeket megillető jogok sorsának alakulása szempontjából nem lehet egyértelműen állást foglalni a kisajátítás eredeti vagy származékos jellegének kérdésében.

A fentiek alapján a kisajátítás *eredeti* szerzőmódként való meghatározása erősen támadható, azonban származékosnak sem lehet tekinteni. Azt, hogy a szakirodalomban eredetinek tekintett szerzőmódok sem feltétlenül szüntetnek meg a dolgon fennálló, harmadik személyeket megillető jogokat, *Petrik Ferenc* is érzékelté. Az ellentmondást az ingatlanokhoz köti és azt a markáns, de nem elutasítandó véleményt fogalmazza meg, hogy „*ingatlanl eredeti szerzőmóddal való megszerzése általában fogalmilag kizárt.*”[38]

A fentiek alapján akisajátítást mint szerzőmódot nem lehet egyértelműen elhelyezni az *eredeti-származékos* rendszerben, sőt ez az állítás a legtöbb szerzőmódra igaz.[39]Tehát a kisajátítást polgári jogi szempontból *szerzőmódként* érdemes értelmezni, ám el kell fogadni, hogy nem felel meg tökéletesen sem a kortárs szerzők által használt fogalmak szerinti eredeti, sem a származékos szerzőmódokkal szemben támasztott kritériumoknak.

2.3. Kisajátítás mint a tulajdonjog közjogi korlátja

A kisajátítás jogintézményét a tulajdoni korlátok között tárgyaló elméletek jelentős múltra tekintenek vissza a magyar polgári jogtudományban. A *Szladits Károly* által szerkesztett, a magyar polgári jog egyik korábbi, talán legnagyobb tekintélynek örvendő

kötetében *Kolosváry Bálint* a kisajátítást egyértelműen a tulajdonjog „nem magánjogias korlátozásai” közé sorolta, tehát a jogintézményt nem a szerzőmódok között nevesítette.[40] A XX. század legelején publikált szerző, *Ágoston Péter* tulajdonjogról szóló könyvében a tulajdonjog tartalmát „nemlegesen meghatározó” törvények cím alatt, tehát a *törvényes tulajdonjogi korlátok* között beszélt a kisajátításról, többek között a végszükség, a vízjogi törvény, a vadászati és halászati törvény és a „tulajdonra vonatkozó közrendtartási törvényes intézkedések” között. A tulajdonjog korlátaival a „magánintézkedés alapján” történő (a mai fogalmaink szerinti magánjogi) korlátozásokat, például az elidegenítési és terhelési tilalmat és a szomszédjogokat stb. sorolta.[41]

Világhy Miklós a kisajátítást az eredeti szerzőmódok között tárgyalta,[42] hiszen nem is alkalmazta a tulajdoni korlátozások terminológiáját. A mai fogalmaink szerinti korlátozásokat a tulajdonjog tartalmáról szóló részben ismertetette. A *Világhy Miklós* által kidolgozott rendszert alkalmazta *Sárándi Imre* is, aki egyetemi jegyzetében a kisajátítással – meglehetősen tömören – az ingatlanok tulajdonjogának (eredeti) szerzőmódjainál foglalkozott,[43] ő sem használta a „tulajdonjogi korlátozások” terminológiáját.

A szocialista rendszer alatt született művekkel ellentétben, ebből a szempontból visszatérve a *Kolosváry Bálint* által megfogalmazott elmélethez, *Lenkovics Barnabás* a kisajátításról kifejtette, hogy az „a tulajdonjog korlátozásának egyik eseteként is felfogható,”[44] és arról a tulajdonjog egyik közjogi korlátozásaként értekezett részletesen. *Menyhárd Attila* hasonló módon közelít a jogintézményhez, kisajátításról szóló gondolatait a tulajdonjog közjogi korlátozásai cím alatt fejtette ki részletesen.[45]

Petrik Ferenc szerint a kisajátítás mint a tulajdonjog korlátozásának „forrása részben az állami szükségjog, amelynek alapján az állam sürgős közérdekből a tulajdonjogot korlátozhatja (elvonhatja), másrészt az államnak az a hatalmassága, hogy a közjólét érdekében, a közösségi igények kielégítése, illetve a közérdek érvényre juttatása céljából a magánérdek érvényesülését korlátozza.”[46] *Petrik Ferenc* a tulajdonjogi korlátozások feldolgozása során eltért a *Kolosváry Bálint* által fémjelzett felfogástól. Ez érezhető a kisajátításról írt gondolataiban is. A kisajátítást mint tulajdoni korlátozást ugyanis a tulajdonjog egyik részjogosítványa, a rendelkezési jog korlátozásaként fogja fel, ugyanakkor művében megjegyzi, hogy kisajátítás esetén a tulajdonátszállás mozzanata jelentősebb. Felhívja arra is a figyelmet, hogy kisajátítás esetén nem a tulajdonosi jogosítványok huzamosabb ideig tartó terhelése következik be, hanem a korábbi tulajdonost egyetlen aktussal fosztja meg tulajdonától, ezért kevésbé indokolt tulajdoni korlátozásként felfogni.[47]

Bár a kisajátítás tulajdoni korlátozásként történő tárgyalása jelentős és máig virulens hagyományokkal rendelkezik, azonban véleményem szerint érdemes volna megfontolni e megközelítés háttérbe szorítását az alábbi érvek alapján. A tulajdonjogi korlátozások védhető, mégis igen képlékeny, nehezen megragadható kategóriája maga is kérdéseket vet fel. A korábbi szerzők közül *Kolosváry Bálint* és *Ágoston Péter*, a kortársak közül *Lenkovics Barnabás*, *Menyhárd Attila* és *Petrik Ferenc* is használta ezt a terminológiát – bár utóbbi csoportosítása eltér az előbbiektől. A szocialista időszakban született művekben *Világhy Miklós* és *Sárándi Imre* a mai fogalmaink szerinti tulajdoni korlátozásokat a tulajdonjog tartalmához tartozónak tekintette. A tulajdonjog valamennyi korlátozását – különösen a közjoginak tekintett korlátozásokat – lehetetlen felsorolni, így tudományos igénnyel feldolgozni is. A korlátozások közjogi-magánjogi jelleg szerinti csoportosításának szempontjai bizonytalanságot mutatnak, ezért a kategorizálás sem vezet teljesen megnyugtató eredményre.

A kisajátítás közjogi korlátozásként való felfogását abban az esetben sem tartom teljesen szerencsés megközelítésnek, ha a fenti, általános jellegű, kritikai észrevételeimet félretereszem, és továbbra is megmaradok a kortárs szakirodalomban jellemző elméleti keretek között.

Kisajátításnál ugyanis a tulajdonjog teljes elvonására kerül sor, ezért a kisajátított ingatlan tulajdonosa elveszíti a kisajátított ingatlanon fennálló tulajdonosi pozícióját, ezáltal egyetlen, a korábbi tulajdonosi pozíciója alapján őt megillető jogosítványával sem élhet többé. Ez a dologi jog egyik alapelve, nevezetesen az *egyediség elve* miatt akkor is igaz, ha a kártalanítás csereingatlannal történik. A kisajátított ingatlan korábbi tulajdonosát a kisajátítás jelentette „korlátozás” következtében, a korábbi tulajdonjogával kapcsolatban csak az Alaptörvényben előírt és egyéb kisajátítási tárgyú jogszabályban rögzített kártalanítás illeti meg. A kisajátított ingatlan korábbi tulajdonosa elveszíti rendelkezési jogát, így azt a tulajdonjogot már nem korlátozhatja a kisajátítás sem. A „tulajdonos korlátozása”, a „tulajdonjog korlátja” kifejezés nyelvtani értelmezéséből az következne, hogy a tulajdon tárgya a (korábbi) tulajdonos tulajdonában marad, ám a korlátozás miatt valamely tulajdonosi minőségéből egyébként következő magatartástól tartózkodnia kell, illetve a korlátozások miatt helyzete terhesebbé válik, ez azonban kisajátításnál láthatóan nem teljesül. A „korlát/korlátozás” elnevezés egy állandó, többé-kevésbé tartós folyamatot jelöl. A kisajátítást elrendelő határozat jogerőre emelkedésével azonban a kisajátítással érintett ingatlan tulajdonjoga átszáll az államra, az önkormányzatra vagy a kisajátítást kérő harmadik személyre, tehát a kisajátítás – az ebből a szempontból irrelevánsnak tekinthető kisajátítási eljárás ellenére is – egy meglehetősen punktuális jelenség. A fentiek alapján a kisajátítás (közjogi) tulajdoni korlátozásként való felfogását – bár a polgári jogi dogmatikai és didaktikai hagyományainknak megfelel – nem tartom a legmegfelelőbb megközelítésnek.

3. A kisajátítás elhelyezése a 2013. évi V. törvényben (az „új” Ptk.-ban)

Közel másfél évtizedes,[48] tudományos szempontból inspiratív, ám sajnos nem csak szakmai problémákkal, konfliktusokkal terhelt előkészítő munka után[49] az Országgyűlés 2013. február 11-én elfogadta az új Polgári Törvénykönyvet, a magyar polgári jog első, demokratikus körülmények között megalkotott kódexét. E jeles alkalom nagyszerű lehetőséget nyújt arra is, hogy átgondoljuk a kisajátítás új Ptk.-beli megjelenésének kérdését is.

3.1. A kisajátítás helye az 1959-es Ptk.-ban

Az 1959-es Ptk. 177. § utolsó (2014. március 14-i) szövegváltozata szerint *„ingatlant kivételesen, közérdekből – törvényben megállapított esetekben, módon és célokra – lehet kisajátítani. A kisajátított ingatlanért teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás jár. A kisajátítás részletes szabályairól külön törvény rendelkezik.”* A kisajátításra vonatkozóan az 1959-es Ptk. csak a legfontosabb, alapvető szabályokat tartalmazta és meglehetősen röviden szólt a jogintézményről. Az 1959-es Ptk. kisajátítást szabályozó eredeti szövege az 1989/90-es rendszerváltás után többször módosult, egyes rendelkezéseit az AB semmisítette meg. A Ptk. szerint csak ingatlant lehetett kisajátítani,[50] valamint kimondta, hogy a kisajátításra vonatkozó részletes szabályokat külön törvény határozza meg. Az 1959-es Ptk. eredeti szövegében *„külön jogszabályokat”* említett – és ennek megfelelően rendeleti szintű jogszabályok is tartalmaztak kisajátítási tárgyú, érdemi rendelkezéseket. Ezen a helyzeten az Alkotmánybíróság 35/2005. (IX. 29.) AB határozataváltoztatott, amely kimondta, hogy a kisajátítással érintett életviszonyokat törvénnyel kell szabályozni.

A kisajátítás az 1959-es Ptk.-ban tehát a II. cím alatt, az állami tulajdonjogról szóló XIV. fejezetben helyezkedett el, ami azonban nem tükrözte azokat a változásokat, amelyek az 1989/90-es rendszerváltás utáni időszakban, illetve a Kstv. megalkotása óta a kisajátítási jog területén lezajlottak. Jóllehet kisajátításra ezután is csak a közérdek érvényesítése érdekében kerülhet sor, ám a jelenlegi keretek között, az állam megváltozott szerepfelfogása miatt már korántsem biztos, hogy a közérdekű célok csak az állam vagy az önkormányzat

tulajdonszerzése mellett valósulhatnak meg. Ezért a téma szakértői evidenciának tekintették, hogy a kisajátítás Ptk.-beli elhelyezését indokolt újragondolni.

3.2. A kisajátítás lehetséges helye az új Ptk.-ban

A kisajátítás magánjogi kódexben történő elhelyezésére számos lehetőség közül választhatott a jogalkotó. A magyar jogrendszer szempontjából igen fontos osztrák ABGB és a német BGB is eltérő megoldást követ.

Az *osztrák jog* a kisajátítást elsősorban nem a tulajdon közjogi korlátjának tekinti, hanem a tulajdon *elvesztése* körében tárgyalja. A tulajdon elvesztésének – általános – esetei közé sorolja a dolog teljes megsemmisülését, amikor a korábbi tulajdonos azért veszíti el tulajdonát, mert másvalaki tulajdont szerzett a dolgon, vagy a dolog tulajdonával felhagy (*derelictio*), a kisajátítást viszont a tulajdon elvesztése speciális esetének tekinti.[51]

A kisajátítás *német* polgári jogi dogmatikai megközelítése más alapokon nyugszik, a kisajátítást a tulajdonjog közjogi korlátjaként tartja számon. A kisajátítást egy olyan „különös áldozatnak” („*Sonderopfer*”) tekintik, amelyet az egyénre az azonos elbírálás parancsának megsértésével rónak ki. Azaz a(z állami) beavatkozás a tulajdonosokat aránytalanul vagy másokhoz képest egyenlőtlenül terheli.[52]

A kisajátítás új (magyar) Ptk.-beli helyzetére vonatkozó gondolatok megfogalmazása során először arra a kérdésre kell egyértelmű választ adnunk, hogy szükség van-e egyáltalán arra, hogy a kisajátítás önállóan megjelenjen új magánjogi kódexünkben. Hiszen a kisajátításra vonatkozó alapvető, garanciális rendelkezések megjelennek az Alaptörvényben, a Kstv. részletesen rendelkezik a kisajátítási eljárásról, a kártalanításról és az egyéb polgári jogi kérdésekről is, így a hatályos Ptk.-ban szereplő néhány mondat nem bír túl nagy gyakorlati jelentőséggel. A magyar jogalkotó azt a technikát is választhatta volna, hogy csak a hatósági határozattal való tulajdonszerzésre vonatkozó rendelkezések között utalt volna röviden a kisajátításra. Bár ez a megoldás sem okozott volna alapvető törést a szabályozásban vagy a jogalkalmazásban, úgy vélem, mégis érdemes a kisajátításra vonatkozó önálló rendelkezéseket továbbra is megtartani a Ptk.-ban, hiszen a kisajátítás szabályai és jogkövetkezményei lényegesen különböznek a hatósági határozattal való tulajdonszerzésre vonatkozó szabályoktól, illetve annak jogkövetkezményeitől. Ezek alapján támogattam, hogy a kisajátításra vonatkozó rendelkezések megjelenjenek az új Ptk.-ban, de az nem lett volna szerencsés, ha a részletszabályok is helyet kaptak volna az új kódexben.

3.3. A kisajátítás helye a kodifikáció során keletkezett szakmai anyagokban, tervezetekben, valamint az új Ptk.-ban

A Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság új Ptk.-ra vonatkozó Szakértői Javaslatában a kisajátítást a tulajdonszerzési módok között, a hatósági határozattal és hatósági árverés útján való tulajdonszerzés után (IV. könyv Második Rész III. cím III. fejezetben) helyezte el.[53]

Az Országgyűlés által elfogadott, de hatályba nem lépett 2009. évi CXX. törvénnyel kihirdetett Polgári Törvénykönyv a dologi jogot tartalmazó negyedik könyv, tulajdonjogról szóló második részében, a szerzésmódokról rendelkező 3. cím alatt, közvetlenül a hatósági határozattal és hatósági árverés útján való tulajdonszerzés után (a III. fejezetben) határozta meg a kisajátítás alapvető szabályait.

A kisajátításra vonatkozó rendelkezések a Kodifikációs Főbizottság új Ptk.-ra vonatkozó javaslatában a tulajdonjogról szóló II. részben, azon belül a tulajdonjog megszerzése cím alatt (V. cím), a XI. fejezetben kapott helyet, közvetlenül a hatósági határozattal és hatósági árverés útján való tulajdonszerzés (X. cím) után. A javaslat mindössze két kisajátításra vonatkozó bekezdést szentelt a kisajátításnak. Az 5:43. § (1) bekezdése szerint „*kisajátítással ingatlan tulajdonjoga kivételesen, közérdekű célra, azonnali, teljes és feltétlen kártalanítás ellenében szerezhető meg.*” A korábbi szöveggel ellentétben innen kimaradt a törvényi

meghatározottságra való utalás („*törvényben megállapított esetekben, módon és célokra*”), ugyanakkor a formai különbségeken kívül más tartalmi eltéréssel nem találkozunk. A javaslat (2) bekezdése viszont újdonságnak számít. Kimondja, hogy „*kártalanítás nyújtására az köteles, aki a kisajátítás alapján a tulajdont megszerzi.*” E rendelkezés álláspontom szerint nem kifogásolható, hiszen a kártalanítással kapcsolatos egyik fontos, alapvető elvet tartalmazza.

A kisajátítás az új Ptk.-ban, a 2013. évi V. törvényben a dologi jogról szóló V. könyvben, a tulajdon-szerzéspódotok között, az V. cím alatt, azon belül a XI. fejezetben, az 5:43. §-ban helyezkedik el. A Kodifikációs Főbizottság új Ptk.-ra vonatkozó javaslatához képest (lásd fentebb) a normaszöveg nem változott.

4. A kisajátítás új Ptk.-beli helyének értékelése

Arra a következtetésre jutottam, hogy a kisajátítást alapvetően olyan jogintézményként érdemes megközelíteni, ami az érintett ingatlanon fennálló tulajdonjogviszonyban alanycserét eredményez. Ezt a magyar polgári jogtudomány szerzéspódotként értelmezi. A kisajátítás tulajdoni korlátként való felfogását nem támogatom. Ezek alapján felmerülhet a kérdés, hogy a kisajátítást az osztrák megoldás szerint a tulajdonjog elvesztésének esetei között nevesítsük, vagy továbbra is szerzéspódotként. A kisajátítás egyrészt „tulajdonvesztést” jelent a korábbi tulajdonosnál, mivel tőle állami kényszerrel elvonják az ingatlanon korábban fennállt tulajdonjogát. Másrészt viszont a kisajátítással új tulajdonjog is keletkezik a dolgon, azaz a dolognak új tulajdonosa lesz (korábban ez csak az állam vagy önkormányzat lehetett, a hatályos Kstv. szerint már más, akár magánjogi személy is). Ezért abban a kérdésben kell állást foglalnunk, hogy melyik szempontot kell a jogintézmény megítélése során kihangsúlyoznunk, vagy melyik attitűdöt kívánjuk inkább kihangsúlyozni: az egyik oldalon jelentkező tulajdonelvonást vagy a másik oldalon felmerülő tulajdonszerzést.

A Ptk. az egyes szerzéspódotok elnevezésénél hagyományosan *mindig a tulajdont megszerző, azaz az „új” tulajdonos szempontját érvényesíti.* Az „átruházásra” vonatkozó szabályokat a „tulajdonszerzés átruházással” cím alatt foglalja össze és nem „a tulajdonjog átruházása” cím alatt. A „hatósági határozat és árverésről” a „tulajdonszerzés hatósági határozattal és árverés útján” címmel rendelkezik; ugyanígy „elbirtoklásról” és nem „a tulajdon elvesztéséről elbirtoklás miatt”, „találásról” és nem „a dolog birtokából való kikerülés miatti tulajdonelvesztésről” stb. szól. Természetesen a szóhasználat fontos jelentőséggel bír: a Ptk.-nak elsősorban a fennálló vagy „létrejevő új” tulajdonviszonyokról kell rendelkeznie.

Ezt a megközelítést figyelembe véve viszont arra a következtetésre jutottam, hogy bár az állami kényszerrel történő tulajdonelvonás valóban meghatározó, immanens jellemzője a kisajátításnak, ám a jogintézményt – a polgári jogi terminológiához igazodva – az „új” Ptk.-ban a szerzéspódotok között érdemes elhelyezni. Az egyes szerzéspódotok közül a kisajátítás a hatósági határozattal és árverés útján való tulajdonszerzéshez áll a legközelebb, sőt *Kampis György* és *Varga József* 1970-ben megjelent kitűnő monográfiája[54] szerint annak speciális változatának is tekinthető. Ezt a kapcsolatot a két jogintézmény egymáshoz közeli tárgyalásával kellene érzékeltetni, hogy a jogalkotó a kisajátítás Ptk.-beli elhelyezésével is deklarálja a tulajdonra vonatkozó szabályozás szemléletének 1989/90-es rendszerváltás utáni változását.

Az elhúzódott kodifikációs folyamatban a kisajátítás Ptk.-beli elhelyezése viszonylagos állandóságot mutatott, igaz a kérdés – a kisajátítás polgári jogászok körében tapasztalható viszonylagos mellőzöttségére tekintettel – nem is állt az érdeklődés középpontjában. Az elhelyezés viszonylagos állandóságából arra is lehet következtetni, hogy a kodifikációban szerepet vállaló jogtudósok, szakértők körében a kisajátítás polgári jog rendszerén (főként: a törvényi rendszeren) belüli pozíciójával kapcsolatban egyfajta hallgatólagos konszenzus fogalmazódott meg. Az elhúzódott kodifikációs folyamatban kikristályosodott elhelyezéssel

magam is egyetértek, kutatómunkám eredményei az új Ptk.-ban alkalmazott megoldást kifejezetten alátámasztják.

Expropriation in the new Hungarian civil law codex – Summary

The expropriation is a neglected legal institution in the Hungarian law, especially in the civil law. Although the expropriation usually appears in the civil law codes of the European states, it is ambiguous of the aspect of the civil law. However, it cannot be ignored that the civil law aspects of the expropriation are very important. In the civil law literature the expropriation is discussed either as the original way of acquisition of property or as the limit of the public property relations. My lecture is about the theoretical problems of the expropriation in the system of civil law. This article will provide an overview of doctrinal opinions about expropriation law in the delayed codification and in the new Hungarian civil law codex.

*Adjunktus, Debreceni Egyetem Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar.

[1] *Petrik Ferenc*: Kisajátítási jog, Budapest, HVG-ORAC, 2008. 11.

[2] Mancipatio, iniurecessio és usucapio.

[3] Traditio, occupatio, thesauriinventio, dologegyesülés, fructumperceptio, specificatio.

[4] *Földi András – Hamza Gábor*: A római jog története és institúciói. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 317.

[5] *Lenkovics Barnabás*: A tulajdonszerzés-módok eredeti, illetve származékos jellege (de lege ferenda és de lege lata). Polgári Jogi Kodifikáció. 2003/3. sz.15–16.

[6] *Földi – Hamza*: i.m. 318.

[7] *Lenkovics*: i.m. (6. lábjegyzet) 16.

[8] *Kolosváry Bálint*: A tulajdonjog. In: Szladits Károly: A magyar magánjog. Dologi jog. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1942. 235.

[9] Ma a tulajdonjogot általában nem személy és dolog közötti, hanem emberek közötti kapcsolatként fogja fel a szakirodalom.

[10] *Kolosváry*: i.m. 236.

[11] *Világhy Miklós – Eörsi Gyula*: Magyar polgári jog, I. kötet (2., változatlan kiadás). Budapest, Tankönyvkiadó, 1965. 315.

[12] *Világhy – Eörsi*: i.m. 341.

[13] *Sárándi Imre*: Magyar Polgári Jog III. Tulajdonjog. Budapest, kézirat, 1980. 96.

[14] Lásd részletesen: *Lurger, Brigitta – Faber, Wolfgang*: Principles of European Law on Acquisition and Loss of Ownership of Goods. München, Sellier European Law Publishers, 2011. 405–528.

[15] *Iro, Gert*: Bürgerliches Recht Band IV. Sachenrecht (3., aktualisierte Auflage). Springer, Wien–NewYork, 2008, 101.

[16] *Bydlinski, Peter*: Grundzüge des Privatrechts (7., wesentlich überarbeitete Auflage). Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2007. 106.

[17] *Holzhammer, Richard – Roth, Marianne*: Bürgerliches Recht mit Internationalem Privatrecht. Wien, LexisNexis ARD Orac, 2004. 262.

[18] *Iro*: i.m. 101.

[19] *Bydlinski*: i.m. 106.

[20] *Holzhammer – Roth*: i.m. 262–263.

[21] *Wilhelm, Jan*: Sachenrecht (2., neubearbeitete Auflage). Berlin, de Gruyter, 2002. 286.

- [22] A BGB 928 § szerint fel lehet hagyni ingatlanok tulajdonjogával, ha a tulajdonos szándékát bejelenti a telekkönyvi hivatalnak, és a joglemondást bevezetik az ingatlan-nyilvántartásba. Ekkor az ingatlan tulajdonját az ingatlan fekvése szerinti államkincstár szerzi meg.
- [23] *Wilhelm*: i.m. 286.
- [24] *Brehm, Wolfgang – Berger, Christian*: Sachenrecht (2. Auflage). Tübingen, Mohr Siebeck, 2006. 394.
- [25] Ez a magyar jogban a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés esetének feleltethető meg.
- [26] *Lipsky, Max Johann*: Statutenwechsel im italienischen Sachenrecht – Auswirkungen auf den Im- und Export von Mobiliarsicherheiten. Frankfurt am Main, Peter Lang, 2011. 42–43.
- [27] *Lipsky*: i.m. 43.
- [28] *Hohfeld, Wesley Newcomb*: Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning. New Haven–London, Yale University Press, 1964.
- [29] *Menyhárd Attila*: Dologi jog. Budapest, Osiris Kiadó, 2007. 230.
- [30] *Lenkovics Barnabás*: Dologi jog. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2001. 120.
- [31] Lásd 30. és 31. lábjegyzet.
- [32] *Menyhárd Attila*: i.m. 213.
- [33] *Lenkovics*: i.m. (6. lábjegyzet) 18.
- [34] *Lenkovics*: i.m. (6. lábjegyzet) 20.
- [35] *Lenkovics*: i.m. (6. lábjegyzet) 15.
- [36] A továbbiakban: Kstv.
- [37] Kstv. 8. § (2) bek.
- [38] *Petrik Ferenc*: Tulajdonjogunk ma. Budapest, HVG-ORAC, 2007. 145.
- [39] Lásd bővebben: *Andorkó Imre*: A kisajátítás alkotmányjogi és polgári jogi aspektusai (doktori értekezés). Debrecen, 207–220.
- [40] *Kolosváry*: i.m. 193.
- [41] *Ágoston Péter*: A tulajdonjog alaptanai. Budapest, Politzer Zsigmond és Fia Kiadása, 1903. 184–287.
- [42] *Világhy – Eörsi*: i.m. 341–343.
- [43] *Sárándi*: i.m. 101.
- [44] *Lenkovics*: i.m. (31. lábjegyzet) 113.
- [45] *Menyhárd Attila*: Dologi jog. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010. 166–182.
- [46] *Kozma György – Petrik Ferenc*: Kisajátítási jog a gyakorlatban. Budapest, Deák Ferenc Továbbképző Jogakadémia, 1994. 10–11.
- [47] *Petrik*: i.m. (39. lábjegyzet) 149.
- [48] *Szikora Veronika*: Az új magyar Polgári Törvénykönyv kodifikációja és társasági jogi összefüggései (nemzetközi kitekintéssel). In: Szalma József (szerk.): A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken. Újvidék, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság (Verzál nyomda), 2013. 133–158.
- [49] *Vörös Imre*: Az új Ptk. tervezetének szakértői javaslata. Jogtudományi Közlöny. 2008/10. sz. 517–519.
- [50] Ingók tulajdonjogának elvonására csak büntetőjogi szankcióként (elkobzás) kerülhet sor, jóllehet a magyar jog a 19–20. század fordulóján ismerte az ingókisajátítás intézményét is.
- [51] *Bydlinski*: i.m. 114.
- [52] *Eckhert, Jörn*: Sachenrecht (2., überarbeitete Auflage). Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2000. 61.
- [53] *Menyhárd Attila*: Tulajdonjog. In: Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Budapest, Complex Kiadó, 2008. 629–630.
- [54] *Kampis György – Varga József*: Kisajátítás. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970.

